

Hankesuunnitelma

Seksuaalirikosten tekijät, tekotilanteet ja tekojen ennalta estämisen mahdollisuudet

1. TAUSTA

Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa naisiin ja lapsiin kohdistuvan seksuaali- ja väkivaltarikollisuuden vähentäminen on keskeinen tavoite. Seksuaalirikollisuuden kehitys 2000-luvulla onkin ollut huolestuttavaa (Danielsson, 2019; Oikeusministeriö, 2012). Esimerkiksi poliisin tietoon tulleet raiskaukset ovat lähes kaksinkertaistuneet, ja ilmoitettujen lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Niemi & Fagerlund, 2019.) Vuonna 2018 poliisin tietoon tullut seksuaalirikollisuus lisääntyi 16 prosenttia aikaisempaan vuoteen nähden. Kasvu on huomattavaa, kun otetaan huomioon, että samaan aikaan esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset nousivat yhdellä prosentilla edellisestä vuodesta ja omaisuusrikokset laskivat kahdella prosentilla samana aikana. Kaiken kaikkiaan seksuaalirikokset muodostivat yhden prosentin kaikesta vuonna 2018 poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. (Danielsson, 2019.)

Seksuaalirikoksen uhriksi joutumisella on monia kielteisiä fyysisiä, seksuaalisia ja mielenterveydellisiä seurauksia (Macdowall et al. 2013). Seksuaalirikosten ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat niin Suomessa kuin kansainvälisestikin kohdistuneet seksuaalirikoksen jo tehneisiin henkilöihin (Långström et al. 2013). Tutkimuskatsauksissa ei kuitenkaan ole löydetty vahvaa näyttöä seksuaalirikoksen uusimista ehkäisevien toimenpiteiden vaikuttavuudesta (ks. esim. Långström et al. 2013; Dennis et al. 2012; Grønnerød et al. 2014). Tarvitaan aiempaa monipuolisempaa ja monipuolisempaa tutkimusta seksuaalirikosten riskitekijäistä, jotta seksuaalirikoksia voitaisiin ehkäistä tehokkaammin.

1.1 Seksuaalirikollisuuden riskitekijät

Aikaisemman selvitystyön mukaan (Oikeusministeriö, 2012) seksuaalirikosten tekijät ja heidän uhriensa ovat enemmistössä tapauksista joko puolisoita, seurustelukumppaneita, tuttavvia tai ystäviä keskenään. Seksuaalirikoksen tekijä on uhrille tuntematon vain joka kuudennessa kaikista tapauksista. Raiskausrikosten tekijät ovat lähes aina miehiä, keski-ikältään hieman yli 30-vuotiaita, joista suurimmalla osalla ei ole aikaisempia rikosrekisterimerkintöjä. Myös maahanmuuttajien osuus on ollut korkea (Lehti et al., 2014; Oikeusministeriö, 2012.). Eri seksuaalirikosten yksittäisiä sosiodemografisia riskitekijöitä ovat esimerkiksi mielenterveyden ongelmat (Fazel et al. 2007), eronneisuus (Smith 1990), päihteiden käyttö (Emmelkamp & Kraanen 2017), matala sosioekonominen asema (Graves et al. 1996) ja yksinäisyys (Bumby & Hansen 1997). Perhetaustan huono-osaisuus (Freeman & Temple 2010) ja erityisesti seksuaalirikollisuus perhetaustassa lisää henkilön seksuaalirikoksen tekemisen riskiä (Forsman et al. 2015).

Suurimpia seksuaalirikollisuuden riskitekijöitä ei kuitenkaan voi tavoittaa sosiodemografisin indikaattorein. Esimerkiksi heikot sosiaaliset taidot, kokemus vallan puutteesta, matala itsetunto, nöyryytyksen kokemus, hankalat suhteet toisiin aikuisiin, seksuaaliset ongelmat ovat yhteydessä lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön, kun taas aikuisiin naisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin syyllistyvistä henkilöistä on tunnistettu useita erialisia tyyppisiä, joista kullekin on ominaisia tietynlaiset asenteet ja psykososiaaliset taipumukset. Lisäksi eri seksuaalirikoksiin kuten raiskauksiin, lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön, ahdisteluun ja verkkoseksuaalirikoksiin liittyy erilaisia motivaatioita ja ennen muuta erilaisia toiminnan logiikoita. Ymmärtämällä eri tyyppisen seksuaalisuuden taustalla olevia motivaatioita ja toiminnan logiikoita saavutetaan paremmat mahdollisuudet ennaltaehkäistä seksuaalirikoksia. (Robertiello & Terry 2007)

Seksuaalirikoksen tekijän lisäksi tilannetekijöillä ja myötävaikuttavilla olosuhteilla on roolinsa seksuaalirikoksissa. Myös ne vaihtelevat seksuaalirikoksen mukaan. Suurin osa raiskauksista tapahtuu joko uhrin tai tekijän asunnossa, ja tekijä ja uhri ovat tekohetkellä päihtyneitä (Lehti et al., 2014; Oikeusministeriö, 2012.) Lapsiin kohdistuvan seksuaalirikoksen riskiä lisääviä olosuhteita ja tilannetekijöitä ovat esimerkiksi uhrin saatavuus, vähäinen kiinnijäämisen riski, ja haavoittuva uhri (Seto 2019). Myös internetistä ja sosiaalisen median palveluista on tullut keskeinen ympäristö seksuaalirikollisuudelle. Internetvuorovaikutus on tuonut seksuaalirikollisille uusia mahdollisuuksia rikolliselle toiminnalle ja mahdollisten uhrien etsimiseen vaikeammin valvottavassa ympäristössä (esim. Bradford, J.M., 2006; Reynald et al., 2018.) Internetissä ja sen ulkopuolella tapahtuva seksuaalirikollisuus kietoutuvat toisiinsa, sillä verkossa seksuaalirikoksiin syyllistyneet tekevät todennäköisemmin myös muita seksuaalirikoksia (ks. esim., Owens et al., 2016; Shelton et al., 2016).

Seksuaalirikosten tehokas ennalta ehkäiseminen edellyttää sitä, että seksuaalirikoksia tekevien henkilöiden taustoihin kytkeytyvät riskitekijät ja erityyppisten seksuaalirikosten taustalla vaikuttavat toiminnan logiikat tunnetaan. Jälkimmäisen merkitystä korostaa se, ettei toiminta aina kytkeydy sosiodemografisiin riskitekijöihin. Aiemmassa seksuaalirikosten riskitekijöitä koskevassa tutkimuksessa on kolme merkittävää puutetta, joita tutkimushankkeemme täydentää: (1) seksuaalirikosten sosiodemografisten riskitekijöiden keskinäisiä suhteita ja yhteisvaikutuksia ei tunneta riittävästi; (2) subjektiivisten kokemusten merkitystä ei ole tarkasteltu elämänsäkulun näkökulmasta ja (3) seksuaalirikosten tilannetekijöitä ei ole kyetty yhdistämään tekijöiden taustaan.

2. TAVOITTEET

Hanke koostuu sekä useilla aineistoilla tehtävästä empiiristä analyysistä että laajasta ja systemaattisesta katsauksesta olemassa oleviin seksuaalirikoksia ennaltaehkäiseviin malleihin ja niiden kehityssuuntiin. Empiirinen analyysi paitsi tuottaa aiempaa paremman ymmärryksen sosiodemografisten tekijöiden, tekotilanteiden ja yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden merkityksestä seksuaalirikoksissa sekä tunnistaa eri seksuaalirikoksiin liittyvät toiminnan logiikat. Yhdessä seksuaalirikoksia ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä koskevan laajan ja systemaattisen katsauksen kanssa, tutkimuksen empiirinen analyysi luo pohjaa oikeanlaisille ja oikein kohdennetuille seksuaalirikollisuutta ennaltaehkäiseville toimenpiteille. Tavoitekokonaisuus jakautuu neljään osatavoitteeseen. Taulukossa 1 on esitetty osatavoitteiden suhde Valtioneuvoston vuoden 2020 hakuilmoituksen teemakuvauksessa esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Taulukko 1. Hankkeen osatavoitteet teemakuvauksessa esitettyjen tutkimuskysymysten mukaan

Tutkimuskysymys	Osatavoite/tehtävä
Mitkä seksuaalirikosten tekijöiden ominaisuudet ja taustat vaikuttavat Suomessa tapahtuvan seksuaalirikollisuuden määrään ja tyyppiin ja miltä osin ne selittävät seksuaalirikollisuutta?	1 - 2
Mitkä yhteiskunnalliset rakenteet estävät seksuaalirikoksia tai lisäävät niitä?	1 - 2
Mitkä muut tekijät kuin tiedossa olevat sosiodemografiset syyt altistavat tai lisäävät todennäköisyyttä Suomessa esiintyvään seksuaalirikollisuuteen? Onko näissä eroja eri tekotyypin- tai tekijäryhmien välillä?	1 - 3
Mitä ennalta estävän toiminnan malleja seksuaalirikosten osalta on muissa Suomen kaltaisissa yhteiskunnissa?	4
Mitä uusia keinoja seksuaalirikosten ennalta estämiseen on tämän selvityksen tietojen ja olemassa olevien ennalta estävän toiminnan mallien perusteella? Miten keinoja voisi kohdentaa vaikuttavasti? Miten vaikuttavia nämä keinot todennetusti tai oletettavasti ovat ja mitä niiden toteuttaminen edellyttäisi juridisesta, poliittisesta, taloudellisesta, sosiaalisesta ja teknologisesta näkökulmasta?	5

Osatavoite 1 on täydentää olemassa olevaa tutkimustietoa seksuaalirikosten tekijöiden taustoihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin liittyvistä riskitekijöistä. Vaikka seksuaalirikosten taustoihin liittyviä sosiodemografisia riskitekijöitä tunnetaan, eri riskitekijöiden kasautumisen vaikutukset sekä niiden yhteisvaikutukset seksuaalirikosten eri muotoihin ovat jääneet epäselviksi. Vaikka riskitekijöiksi määritellyt sosiodemografiset tekijät, kuten sosiaalisen huono-osaisuuden indikaattorit, esimerkiksi kouluttamattomuus, köyhyys, mielenterveyden ongelmat ja yksinäisyys esiintyvät usein samanaikaisesti henkilön elämässä, ne kuitenkin viittaavat eri tekijöihin henkilön taustassa. Mittaamalla kerrallaan vain yhden tai muutaman riskitekijän yhteyttä eri seksuaalirikoksiin, käytetyn riskitekijän vaikutus ylikorostuu, samalla kun määräävä riskitekijä henkilön taustassa jää huomiotta. Tässä tutkimuksessa mittaamme monien riskitekijöiden yhteyksiä eri seksuaalirikoksiin samanaikaisesti, jolloin pystymme erottamaan eri seksuaalirikosten suhteen määräävät riskitekijät vahvistavista tai vain korreloivista tekijöistä. Toinen syy tähän moniulotteiseen mittaamiseen on se, että pystymme tarkastelemaan myös eri riskitekijöiden kasautumisen vaikutusta sekä niiden yhteisvaikutuksia eri seksuaalirikoksiin. Seksuaalirikoksissa, aivan kuten muussakin rikollisuudessa, tietty riskitekijä saattaa olla yhteydessä rikoksen tekemiseen vain esiintyessään yhdessä jonkin toisen riskitekijän kanssa. Osatavoitteeseen 1 sisältyy myös tarkennetun analyysin tekeminen nuorista seksuaalirikosten tekijöistä.

Osatavoite 2 on selvittää eri seksuaalirikoksia tehneiden henkilöiden ajattelun ja elämäntilanteen subjektiivisesti koettujen tekijöiden yhteyttä seksuaalirikoksiin. Nämä tekijät voivat liittyä esimerkiksi henkilön impulsiivisen käytöksen seurauksiin, päihteiden käyttöön, huonoihin kokemuksiin ihmissuhteissa, vääristyneisiin ajatusmalleihin (esimerkiksi vihamielinen suhtautuminen naisiin), siihen että on itse joutunut seksuaalirikoksen uhriksi, seksuaaliseen kiinnostukseen lapsia kohtaan, yksinäisyyteen, heikkoon kiintymyssuhteeseen tai tekijöihin, joita ei ole havaittu aiemmissa tutkimuksissa. Henkilön ajattelutavat ja varhaisemmat elämän kokemukset voivat olla sosiodemografisista tekijöistä riippumattomia, mutta toisaalta ne voivat välittää sosiodemografisten tekijöiden (ja niiden kasautumisen)

yhteyksiä seksuaalirikoksin. Esimerkiksi seksuaalirikollisille tyypilliset elämäkokemukset voivat kasautua heikossa asemassa oleville yksilöille.

Osatavoite 3 on tunnistaa eri seksuaalirikosten tapahtumiseen vaikuttavia olosuhde- ja tilannetekijöitä. Seksuaalisen väkivallan kohdalla on tärkeää tunnistaa rikoksen tapahtumiseen myötävaikuttavat tilannetekijät sekä ne tekijät, joiden myötä henkilö valikoituu uhriksi, tekijän näkökulmasta. Eri tilannetekijöitä voivat olla esimerkiksi päihtymys, ryhmätilanteen vaikutus, kiinnijäämisriskin vähäisyys ja uhrin avuton tila. Tavoitteena on laajan aineiston avulla paitsi löytää merkittävimmät tilannetekijät myös aiemmin havaitsemattomat. Kontaktia sisältämättömiin seksuaalirikoksiin, kuten lapsipornografian hallussapitoon, vaikuttavat saatavuuteen sekä virtuaalisiin ja sosiaalisiin kontakteihin liittyvät olosuhteet ja toiminnan mahdollisen organisoituneisuuden mekanismit. Tilanne- ja olosuhdetekijät kytetään tekijöiden taustoihin.

Osatavoite 4 on laatia kattava ja systemaattinen katsaus seksuaalirikoksia ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä kansainvälisesti ja etenkin Suomen kaltaisissa yhteiskunnissa. Systemaattisessa katsauksessa eritellään toimenpiteiden kohderyhmät, metodit ja toiminta-ajatus, tarvittavat resurssit sekä arviot niiden vaikuttavuudesta. Laajuutta katsaukseen tuo erityisesti se, että toimenpiteissä huomioidaan seksuaalirikokset häirinnästä seksuaaliseen väkivaltaan ja organisoituun seksuaalirollisuuteen. Yhteiskunnallisen asenneilmaston näkökulmasta ne voivat osittain linkittyä toisiinsa. Kunkin toimenpiteen kohdalla arvioidaan niiden Suomessa soveltamisen hyötyjä ja haasteita. Ehkäisevät toimenpiteet voivat liittyä sekä sosiaaliseen vaikuttamiseen ja palveluihin että valvontaan ja poliisitoimintaan.

Osatavoite 5 on laatia osatavoitteiden 1- 4 saavuttamisen kautta pohja uusille keinoille seksuaalirikosten ennaltaehkäisemiseksi. Tavoitteena on korkeatasoisesti muotoiltu ja helposti omaksuttavat tietoa seksuaalirikosten ennaltaehkäisemisestä Suomessa eritellen, mitä niiden toteuttaminen edellyttäisi juridisesta, poliittisesta, taloudellisesta, sosiaalisesta ja teknologisesta näkökulmasta

3. MENETELMÄT

Hankkeen tavoitteet saavutetaan neljää osatavoitetta vastaavien osatehtävien toteuttamisen kautta. Tutkimusaineistoina käytetään hallinnollisista rekistereistä koottua paneeliaineistoa, nuorisorikollisuuskyselyä, poliisin rikosilmoitusrekisteriä sekä hanketta varten kerättyä laadullista haastatteluaineistoa. Haastatteluaineisto jakautuu seksuaalirikosten tekijöiden haastatteluihin ja asiantuntijahaastatteluihin.

Tutkimuksessa käytetään hallinnollisista rekistereistä koottua paneeliaineistoa, jonka muodostavat 1970 – 2005 syntyneet Suomessa 1980 – 2018 asuneet henkilöt (n=2.8 milj.). Tutkimushenkilöiden tiedot on koottu aineistoon Tilastokeskuksen, TEM:n ja THL:n rekistereistä, ja tiedot henkilöistä ovat kalenterivuositason (tutkimusaineiston tilastoyksikkö on henkilö kalenterivuonna). Kattava aineisto sisältää erittäin suuren määrän indikaattoreita mahdollistaen harvinaisten ilmiöiden tarkastelemisen sekä yksilöllisten ja rakenteellisten riskitekijöiden aiempaa moniulotteisempaa mittaamista. Tutkimusaineisto sisältää tietoja muun muassa tutkimushenkilöiden iästä, sukupuolesta, kielestä, kansalaisuudesta, syntymävaltiosta, perherakenteesta, asuinkunnasta, asuinalueesta, koulutuksesta, oppilaitoksista, työmarkkinatilanteesta, tuloista, eritellyistä tulonsiirroista, fyysisen terveyden

ja mielenterveyden diagnooseista, lastensuojelun toimenpiteistä, palveluiden käytöstä jne. kultakin kalenterivuodelta. Tutkimushenkilöt linkitetään heidän vanhempiinsa, ja aineisto sisältää kattavasti myös vanhempien vastaavia tietoja. Vanhemmista voidaan myös erotella toisistaan biologiset vanhemmat ja kasvatusvanhemmat. Myös sisarukset (ml. kaksoiset) on linkitetty toisiinsa. Aineiston seksuaalirikoksia sekä muita rikoksia kuvaavat indikaattorit tulevat Tilastokeskuksen rekisteristä, joka sisältää rikoslain kaikkien nimikkeiden mukaiset rikostuomiot. Nuorisotutkimusseuralla on käyttö lupa tähän tutkimusaineistoon, ja tähän hankkeeseen aineistoa voidaan käyttää tutkimusluvan laajenuksella (kestoltaan lyhyt prosessi).

Osatehtävässä 1 paneeliaineistolla tehtävä analyysi täydentää merkittävästi olemassa olevaa tietoa seksuaalirikosten sosiodemografisista riskitekijöistä. Olemassa olevaa tietoa täydennetään aiempaa moniulotteisemman tausta- ja riskitekijöiden mittaamisen sekä erityisesti riskitekijöiden kasautumisen vaikutuksen sekä yhteisvaikutusten mittaamisen avulla. Vaikka eri tausta- ja riskitekijöiden indikaattorit esiintyvät usein samanaikaisesti rikoksia tekevien henkilöiden elämässä, ne kuitenkin viittaavat eri tekijöihin henkilön taustassa. Koska aiemmassa tutkimuksessa ei ole mitattu riskitekijöitä useilla indikaattoreilla samanaikaisesti, ei tiedetä, mitkä niistä ovat ensisijaisia, mitkä vahvistavia tai vain korreloivia tekijöitä. Käyttämällä useita riskitekijöiden indikaattoreita samanaikaisesti, pystymme erottamaan määräävät riskitekijät vahvistavista ja korreloivista tekijöistä. Myös perinnöllisyyden ja kasvu ympäristöjen vaikutusta on mahdollista arvioida, sillä aineistossa on mukana tietoja myös tekijöiden vanhemmista (biologisista ja kasvatusvanhemmista) ja sisaruksista. Toinen syy useiden riskitekijöiden indikaattorien samanaikaiselle käytölle on se, että se mahdollistaa riskitekijöiden kasautumisen vaikutuksen mittaamisen. Lisäksi tarkastelemme sitä, mitkä riskitekijät yhdessä altistavat erityisesti seksuaalirikosten tekemiselle. Tutkimusmenetelminä käytetään kuvailevia menetelmiä, lineaarista todennäköisyysmallinnusta ja trajektorianalyysia

Osatehtävässä 1 hyödynnetään myös keväällä 2020 Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (KRIMO) toimesta kerättävää Nuorisorikollisuuskyselyä. Nuorisorikollisuuskysely on 9. luokkalaisilta kerättävä kansallisesti edustava kyselyaineisto johon osallistuu keväällä 2020 noin 7000-8000 nuorta. Kysely kattaa rikoskäyttäytymisen ja uhrikokemusten lisäksi laajasti erilaisia sosiodemografisia ja rakenteellisia tekijöitä (esim. sukupuoli, kansallinen tausta ja tiedot asuinalueesta) sekä psykososiaalisia riskitekijöitä (esim. vanhempien kontrolli ja ystävien rikosaktiivisuus). Kyselyn avulla tarkastellaan sitä, miten yleistä seksuaalinen häirintä ja muu väkivalta on nuorten keskuudessa. Lisäksi tarkastellaan tiettyjen teonpiirteiden (esim. kohteen ikä, fyysinen kontakti) yleisyyttä nuorten harjoittamassa seksuaalisessa väkivallassa. Näin kyselyaineisto täydentää rekisteriaineiston tietoja, sillä siinä näkyy myös se osa seksuaalirikollisuudesta, joka ei tule poliisin tietoon.

Tutkimusta varten kerätään myös kaksi haastatteluaineistoa. Toinen niistä koostuu 30:stä seksuaalirikoksen tehneen henkilön haastatteluista ja toinen seksuaalirikollisten kanssa työskentelevien psykologien ja muiden ammattilaisten fokusryhmähaastatteluista. Seksuaalirikoksen tehneiden henkilöiden haastatteluja hyödynnetään osatehtävissä 2-4 ja asiantuntijahaastatteluista osatehtävissä 2 ja 4. Haastattelusuunnitelman toteutettavuus on selvitetty em. ammattilaisten kanssa. Seksuaalirikoksia tehneet henkilöt rekrytoidaan haastatteluihin. seksuaalirikoksen uusimista ehkäisevistä "Step" ohjelmasta. Step-ohjelma on 8 - 10 kuukautta kestävä kognitiivis-behavioraalinen seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisyyn

tähtäävä kuntoutusmalli, jossa painotus on vahvuuksissa ja hyvän elämän mallissa. Kuntoutusohjelmaa toteutetaan Riihimäen vankilassa. Seksuaalirikoksia tehneiden henkilöiden haastattelujen toteuttamisessa otetaan huomioon se, että ne ovat poikkeuksellisen sensitiivisiä. Osallistujia tiedotetaan ennakolta tarkasti tutkimushankkeesta ja haastattelujen sisällöstä.

Rikosten tekijöiden haastatteluissa käytämme niin kutsuttua elämäntarinahaastattelun (*life story interview*) menetelmää (Hoikkala 1999; Atkinson 2002.). Sen periaatteena on ensin saada haastateltava ketomaan omin sanoin, rehellisesti ja valitsemallaan tavalla elämäkertansa lapsuudesta haastatteluhetkeen (Atkinson 2002, 125–126.) Tämän jälkeen kysytään tarkentavia kysymyksiä tietyiltä henkilön seksuaalirikokseen liittyviltä teema-alueilta, kuten mahdolliset omat uhrikokemukset, ihmissuhteet, elämäntilanne, seksuaalinen kiinnostus, ihmis- ja kiintymyssuhteet. Tarkentavia kysymyksiä esitetään myös haastattelujen aluksi, ennen muuta auttaakseen henkilöä tarinansa liikkeelle saamiseksi. Samat kysymykset pyritään toistamaan jokaisen haastateltavan kohdalla, jotta aineistosta tulee keskeisten teemojen osalta yhteismitallista. Haastattelija pyrkii ”louhimaan” haastateltavan kanssa sellaisia teeman kannalta merkityksellisiä asioita, joita haastateltava ei välttämättä ole samalla johdonmukaisuudella joutunut aiemmin miettimään. Haastattelu etenee rikosten olosuhdetekijöihin sekä tekohetkiin, yksityiskohtaisesti niihin tekijöihin, jotka tekotilanteessa edesauttoi teon tapahtumista, ja niihin syihin, joiden perusteella tekijä mahdollisesti valikoi uhrinsa. Haastateltavan henkilön kanssa keskustellaan myös siitä, millaisista ennaltaehkäisevistä toimista olisi ollut hyötyä hänen tapauksessaan.

Osatehtävässä hyödynnetään myös seksuaalirikoksia tehneiden psykologien sekä muiden ammattilaisten haastatteluja. Nämä asiantuntijahaastattelut toteutetaan fokusryhmähaastatteluina, eli haastattelijan vetämänä ryhmäkeskusteluna. Haastatteluissa asiantuntijat keskustelevat kokemukseensa perustuen tutkijan ohjauksella seksuaalirikosten tekijöiden taustoista, kokemuksista, rikoksiin myötävaikuttaneista olosuhteista rikostilanteista ja ennaltaehkäisyn mahdollisuuksista.

Osatehtävä 2 täydentää yllämainitun haastatteluaineiston avulla osatehtävässä 1 saatuja riskitekijöiden kasautumisen vaikutusten sekä niiden yhteisvaikutusten analyyseissa saatua tietoa siltä osin, mitä ei ole mahdollista tarkastella paneeliaineiston ja Nuorisoriikollisuuskyselyn avulla. Näitä tekijöitä on kuvattu edellä osatavoitteen 2 kohdalla. Tutkimusmenetelmänä käytetään elämänkulkuanalyysia, jossa risteytyvät vertikaalinen elämänhistoria ja rinnakkain ajoittuvat vertikaaliset muutokset. Sen avulla jäljitetään ja rekonstruoidaan seksuaalirikoksen tehneiden henkilöiden elämää määrittäneitä yksilöpsykologisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja rakenteellisia tekijöitä.

Tutkimuksessa hyödynnetään myös poliisin rikosilmoitusrekisteriä, josta ilmenee kattavasti seksuaalirikosten tilannetekijät. Tiedot saadaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Rikosten ja seuraamusten tutkimusrekisteristä, jonka tiedot pohjautuvat Poliisiasian tietojärjestelmästä (PATJA) saatuihin tietoihin. Tietojärjestelmä sisältää tapahtumaan liittyvien asianosaisten henkilötiedot sekä tapahtumaan liittyviä teonpiirteitä, mukaan lukien teon tapahtumapaikka sekä muita esitutkinnassa olennaisia seikkoja. Aineistosta taulukoidaan kirjattuja tilannetekijöitä kuten tekijän ja uhrin välinen suhde, päihtymystieto ja tapahtumapaikan tiedot (esim. julkinen paikka, yksityisasunto).

Osatehtävässä 3 tilannetekijät analysoidaan taulukoimalla poliisin rikosilmoitusrekisterissä ilmenevät rikoksen tapahtumiselle altistavien tilannetekijöiden näkökulmasta. Keskeisiä tilannetekijöitä ovat esimerkiksi raiskausrikoksissa sekä tekijän että uhrin humalatila, joissain tapauksissa keskeistä voi olla ryhmätilanteen vaikutus. Myötävaikuttavia olosuhteita puolestaan voivat olla hyväksikäyttösuhteen mahdollistavat olosuhteet, joskus virtuaaliset tekijät sekä kiinnijäämisriskiä pienentävät tekijät. Tilannetekijät analysoidaan taulukoimalla poliisin rikosilmoitusrekisterissä ilmenevät rikoksen tapahtumiselle altistavien tilannetekijöiden näkökulmasta. Laajemmat rikoksen mahdollistavat olosuhteet analysoidaan eri seksuaalirikoksia tehneiden haastatteluista. Molemmista tapauksista olosuhte/tilannetiedot kytetään henkilöiden taustaan.

Osatehtävässä 4 selvitämme, ajantasaiseen ja kattavaan kirjallisuuteen perustuvan analyysin avulla, mitä seksuaalirikosten ehkäisemisestä tällä hetkellä tiedetään, mitkä toimenpiteet ovat osoittautuneet vaikuttavimmiksi ja millaisia kehityssuuntia ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä on havaittavissa. Tarkastelemme myös eri toimenpiteiden soveltamismahdollisuuksista Suomessa. Osatehtävässä 4 käytetään myös edellä mainittuja seksuaalirikollisten haastatteluissa sekä asiantuntijoiden fokusryhmähaastatteluissa saatuja tietoja siltä osin, kun haastatellut ovat puhuneet näkemyksistään seksuaalirikosten ennaltaehkäisemisestä. Osatehtävästä 4 siirrymme tehtävään viisi, jossa muodostamme tulostemme perusteella pohjan uusille tavoille ennaltaehkäistä seksuaalirikoksia.

4. AIKATAULU

Hanke toteutetaan ajalla 04/2020–02/2021 ja sen eri vaiheet sijoittuvat seuraavasti (Ks. Taulukko 2)

Taulukko 2. Hankkeen aikataulu

	Kevät 2020	Kesä 2020	Syksy 2020	Kevät 2021
Viestintä	x	x	x	x
Laadullisen aineiston keräys	x	x		
Laadullisen aineiston analyysi		x	x	
Paneeliaineiston analyysi	x	x		
Nuorisorikollisuuskyselyn analyysi	x	x	x	
Toimenpiteitä koskevan kirjallisuuden keräys	x	x		
Toimenpide- ja politiikkasuositusten työstäminen			x	x
Raportointi ja viimeistely				x

5. HANKKEEN TOTEUTTAJAT JA TYÖNJAKO

Tutkimus toteutetaan konsortiohankkeena Nuorisotutkimusverkoston (NTV) ja Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) välisenä yhteistyönä. Nuorisotutkimusverkosto on Suomen vanhimpia monitieteellisen nuorisotutkimuksen toimijoita. Se tuo hankkeeseen kattavan osaamisen nuoria koskevan monimenetelmällisyyden tutkimuksen toteuttamisessa. Tämän tutkimuksen näkökulmasta juuri päättyneistä NTV:n hankkeista mainittakoon ”Nuorten rikollisuuden ehkäisy nuorten, ammattilaisten ja

kustannusten näkökulmista”, jossa kartoitettiin toimintamalleja, joilla puututaan nuorten rikollisuuteen ja ehkäistään uusintarikollisuutta.

Hankkeen yhteyshenkilöinä toimivat nuorisotutkimusverkostossa tutkimusprofessori VTT **Tommi Hoikkala** ja tutkija VTM **Teemu Vauhkonen**. Tommi Hoikkala toimii hankkeen vastuullisena johtajana ja muodostaa tutkijaparin hankkeen tutkijan Teemu Vauhkonen kanssa. Hoikkalan tutkimuksellinen ekspertiisi keskittyy laadullisten aineistojen analyysiin sekä tutkimuskysymysten ja aineistojen trianguloivaan käsittelyyn. Hoikkala on asiantuntija elämäntarinahaastattelussa ja mukana aineiston keruun suunnittelussa ja analyysissä Vauhkonen työskentelee rekisteritutkijana Nuorisotutkimusverkostossa, tällä hetkellä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa hankkeessa, jossa tutkitaan syrjäytymisen riskitekijöitä ja kustannuksia sekä syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden vaikuttavuutta. Hankkeessa tarkastellaan myös rikosten riskitekijöitä sekä toimenpiteiden vaikuttavuutta rikoskäyttäytymiseen. Vauhkosella on monia vertaisarvioituja julkaisuja, ja hän on tehnyt myös laadullista haastattelututkimusta. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa rikollisuutta hän on aiemmin tutkinut Lastensuojelun keskusliiton tutkijana.

Krimo (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) on Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva tutkimusinstituutti, jonka tehtävänä on harjoittaa riippumatonta rikollisuuden tutkimusta, seurata ja analysoida rikollisuutta sekä ylläpitää sille laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi tarvittavia tutkimusrekistereitä. Krimo on rikollisuuden tutkimisen asiantuntijaorganisaatio, jossa tehdään laajasti poikkitieteellistä tutkimusta. Krimossa on osaamista kaikkien selvitysten kannalta olennaisten aineistotyyppien käsittelystä ja tutkimustehtäviin liittyvien ilmiöiden selvittämisestä (esim. Lehti et al., 2014; Oikeusministeriö, 2012). Hankkeen yhteyshenkilöt ovat Krimossa YTT **Markus Kaakinen** ja dos., apulaisprofessori **Antti Latvala**. Kaakinen toimii Krimossa tutkijatohtorina (vastuualueena nuorisorikollisuus) ja koordinoi keväällä 2020 kerättävää kansallisesti edustavaa Nuorisorikollisuuskyselyä. Hänellä on lukuisia vertaisarvioituja tiedejulkaisuja, jotka käsittelevät nuorten tekemää ja kokemaa rikollisuutta ja riskikäyttäytymistä etenkin sosiaalisen median kontekstissa. Kaakinen on myös toiminut yhtenä vastuukirjoittajana Kansallinen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelmassa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2019). Hänellä on kokemusta kysely- ja rekisteriaineistojen analyysistä sekä laadullisten tutkimusmenetelmien käytöstä. Apulaisprofessori **Antti Latvala** on tutkinut rikollisuuteen ja mielenterveyden häiriöihin liittyviä riskitekijöitä rekisteri- ja kyselytutkimusaineistoilla.

Nuorisotutkimusverkosto ja Krimo vastaavat tutkimuksen toteutuksesta oheisen taulukon 3 työnjaon mukaisesti. Hanketta ja se viestintää koordinoi Nuorisotutkimusverkosto, joka vastaa myös paneeliaineiston analyysistä sekä laadullisen aineiston keräämisestä ja analyysistä. Krimo puolestaan vastaa rikosilmoitusrekisteritietojen analyysistä. Hankkeen molemmat osapuolet osallistuvat tutkimusjulkaisun kirjoittamiseen. NTV:n vastuututkijana hankkeessa toimii Teemu Vauhkonen, ja Krimosta hankkeeseen osallistuvat tutkijatohtori Markus Kaakinen sekä apulaisprofessori Antti Latvala.

Taulukko 3. Hankkeen työnjako

	NTV	Krimo
Hankkeen koordinointi	X	
Hankkeen tieteellinen ohjaaminen	X	X
Hankkeen viestintä	X	X
Paneeliaineiston analyysi	X	
Nuorisorikollisuusaineiston analyysi		X
Haastatteluaineistojen keräys ja analyysi	X	
Rikosilmoitusrekisterin analyysi		X
Politiikka- ja toimenpidesuosituksen työstäminen	X	X
Raportointi ja viimeistely	X	X

Hankkeen vuorovaikutuksen ja viestinnän tavoitteena on maksimoida hankkeessa saavutettavan tutkimustiedon ajantasainen välittyminen päätöksentekijöiden, asiantuntijoiden, palveluntuottajien, viranomaisten ja kansalaisten käyttöön. Tavoitteena on tuottaa korkeatasoisesti muotoiltua ja helposti omaksuttavaa tietoa, jolla on yhteiskunnallista merkitysvyyttä. Ajantasaisen tiedontuotannon mahdollistamiseksi viestinnän infrastruktuuri luodaan jo hankkeen alkuvaiheessa yhteistyössä tilaajan kanssa. Hankkeen käynnistyessä vuorovaikutuksen pääpaino on viestinnässä tilaajalle, hankkeen tutkimusaiheen parissa työskenteleville ja sidosryhmille, jotka toimivat haastatteluaineiston keruun tukena. Tiedote selvityksen toteuttamisesta laaditaan yhdessä tilaajan kanssa, ja sitä hyödynnetään sidosryhmiä lähestyttäessä. Hankkeen etenemistä kuvataan ja eri osatavoitteiden tuloksia julkaistaan reaaliaikaisesti hankkeen kotisivuilla ja niistä laaditaan mediatiedotteita. Kanavina toimivat hankkeen toimijoiden sekä valtionhallinnon ja sidosryhmien verkkosivut ja sosiaalisen median kanavat. Päätöksentekijöille laaditaan policy briefejä, mikä edistää tulosten hyödynnettävyyttä. Tavoitteena on myös herättää yleistä rakentavaa keskustelua seksuaalirikollisuuden ennaltaehkäisemisestä. Koko hankkeen loppuraportti esitellään hankkeen loppuseminaarissa.

Lähteet

Atkinson, R. (2002). The life story interview. In J. F. Gubrium & J. A. Holstein (Eds.), Handbook of interview research: Context and method (pp. 121-140). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Bradford, J.M. (2006). On sexual violence. Current Opinion in Psychiatry 19(5), 527-532.

Danielsson, P. (2019). Rikollisuuden rakenne ja kehitys. Teoksessa: Danielsson, P. (toim.) Rikollisuustilanne 2018. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 36/2019. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/307111/Katsauksia_36_Rikollisuustilanne_2018_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Forsman M Johansson A Santtila P et al. . Sexually coercive behavior following childhood maltreatment. Arch Sex Behav 2015;44:149–56.

Hoikkala, T. (1999) Suuret ikäluokat ja työ. Teoksessa Raimo Parikka (toim.) Suomalaisen työn historia. Korvesta konttoriin. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 395 – 440

Lehti, M., Salmi, V., Aaltonen, M., Danielsson, P., Hinkkanen, V., Niemi, H., Sirén, R., & Suonpää, K. (2014). Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia, 265. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152441/265_Lehti_ym_2014.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Långström N, Enebrink P, Laurén EM, Lindblom J, Werkö S, Hanson RK. (2013) Preventing sexual abusers of children from reoffending: systematic review of medical and psychological interventions. *BMJ*;347:f4630.

Niemi, H. & Fagerlund, M (2019). Seksuaalirikokset. Teoksessa: Danielsson, P. (toim.) Rikollisuustilanne 2018. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 36/2019. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/307111/Katsauksia_36_Rikollisuustilanne_2018_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Oikeusministeriö. (2012). Selvityksiä raiskausrikoksista. Selvityksiä ja ohjeita, 13/2012. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9>

Owens, J.N., Eakin, J.D., Hoffer, T., Muirhead, Y., Shelton, J.L.E. (2016). Investigative aspects of crossover offending from a sample of FBI online child sexual exploitation cases. *Aggression and Violent Behavior* 30, 3-14.

Reynald, D.M., Moir, E., Cook, A., Vakhitova, Z. (2018). Changing perspectives on guardianship against crime: an examination of the importance of micro-level factors. *Crime Prevention and Community Safety* 20(4), 268-283.

Schachter, E. P. (2004). Identity configurations: A new perspective on identity formation in contemporary society. *Journal of Personality*, 72(1), 167-200.

Shelton, J., Eakin, J., Hoffer, T., Muirhead, Y., Owens, J. (2016). Online child sexual exploitation: An investigative analysis of offender characteristics and offending behavior. *Aggression and Violent Behavior* 30, 15-23.

Kraanen, F. L., & Emmelkamp, P. M. G. (2017). Alcohol and drugs in relation to sexual offending. In T. Sanders (Ed.), *The Oxford handbooks in criminology. The Oxford handbook of sex offences and sex offenders* (p. 143–162). Oxford University Press. *

Graves, R. B; Openshaw, D. K., Ascione, F. R., & Ericksen, S. L. (1996). Demographic and parental characteristics of youthful sexual offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 40, 300–317.